

CONSIDERAȚII PRIVIND TEORIA IMPREVIZIUNII

Asist. drd. Bobașu Camelia-Mihaela

The situation existing at the conclusion of the contract may subsequently have changed so completely that the parties, acting as reasonable persons, would not have made the contract, or might have made it differently, had they known what was going to happen. Various legal concepts exist in all legal systems meant to cope with the problem of changed circumstances and relieving a party from the fulfillment of its obligations when a contract has become unexpectedly onerous or impossible to fulfill. The existence of these related concepts points out, with the fact kept in mind that the approach of municipal legal systems towards the problem of changed circumstances varies from country to country, that "rebus sic standibus", has in its basic form been incorporated into so many legal systems that it may be regarded as a general principle of law

1. Preliminarii. Foarte mult timp legislația, jurisprudența și doctrina au rămas fidele conceptului stabilității contractelor chiar și în situația în care de la data încheierii lor și până la data executării lor au apărut împrejurări neprevăzute care au afectat echilibrul contractual al prestațiilor reciproce avute în vedere la încheierea contractelor. Schimbările economice profunde care au avut loc după cele două războaie mondiale, dar și acelea care continuă să aibă loc atât de frecvent zi de zi, au reclamat și reclamă ca anumite contracte, în speță cele cu executare succesivă, să poată fi revizuite; acest fapt s-a exprimat în adagiul *rebus sic stantibus* și reprezintă o excepție de la regula *pacta sunt servanda*.

2. Intervenția legală în contracte este modalitatea prin care legiuitorul, prin intermediul unor norme juridice imperative cuprinse în acte normative, modifică un contract civil, prin reconsiderarea prestațiilor cuprinse în el sau chiar a duratei pentru care contractul își va produce efectele. Intervenția legiuitorului este ulterioară încheierii contractului, iar legea nouă trebuie să cuprindă norme cu caracter imperativ pentru că numai astfel legea este de imediată aplicare asupra contractelor *pendente*.¹ Cele mai reprezentative modalități de intervenție a legiuitorului în executarea contractelor sunt prorogarea legală și moratoriul legal.

Prorogarea legală este procedeul prin care legiuitorul prelungește forțat existența unui contract după împlinirea termenului extinctiv stipulat de către părți,² iar cazul întâlnit cel mai frecvent este cel al contractului de închiriere.

Moratoriul legal este termenul acordat de legiuitor tuturor debitorilor sau unei categorii de debitori, având ca efect amânarea generală a executării unei

¹ L. Pop, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 66.

² *Ibidem*, p.66;

obligații contractuale³; este o măsură care se ia numai în împrejurări excepționale, precum starea de război, crizele economice sau sociale.

Legiuitorul mai poate interveni în executarea contractelor și prin stabilirea duratei contractului prin norme imperative (durată inferioară celei stipulate în contract), suspendarea contractului, încetarea contractului; revizuirea întinderii prestațiilor.

Intervenția judiciară este modalitatea prin care o instanță de judecată sesizată în mod legal poate modifica întinderea prestațiilor reciproce dintr-un contract civil valabil încheiat; mai poartă și denumirea de *revizuire judiciară*. Instanța de judecată mai poate interveni în executarea unui contract și prin acordarea unui termen⁴ debitorului aflat în dificultate de a plăti pentru a-și executa obligația la o dată ulterioară scadenței, nefiind necesar consimțământul creditorului. Acest caz de intervenție judiciară poartă denumirea de moratoriu judiciar și se diferențiază de cel legal în primul rând prin faptul că termenul de grație are un caracter individual⁵, în timp ce moratoriu legal are un caracter obiectiv.

3. Plecând de la revizuirea contractelor a fost formulată *teoria impreviziunii* în secolul al-IX-lea de către Sf. Thomas d'Aquino, teoria presupune că ori de câte ori executarea unui contract sinalagmatic devine prea oneroasă pentru una dintre părțile contractante, se impune revizuirea contractelor *ratio legis*, în vederea restabilirii echilibrului valoric al prestațiilor. Impreviziunea a fost definită ca fiind paguba pe care o suferă una din părțile contractante ca urmare a dezechilibrului grav de valoare care intervine între prestațiile sale și contraprestațiile celeilalte părți, în cursul executării contractului, determinat de fluctuațiile monetare, care, cel mai adesea constau într-o inflație deschisă sau galopantă.⁶

Într-o altă formulare, prin impreviziune se înțelege dezechilibrul care se produce între prestațiile contractuale ca urmare a unei creșteri considerabile și neprevăzute a prețurilor.⁷ Cauza acestui dezechilibru este un eveniment exterior persoanei și voinței debitorului care nu antrenează imposibilitatea de executare a obligației, ci doar o face mai oneroasă, nefiind însă sigur ca evenimentul să fi fost imprevizibil sau ajunge ca el să nu fi fost prevăzut. Impreviziunea nu trebuie confundată cu leziunea; în ambele cazuri este vorba de un preț insuficient, dar spre deosebire de cazul leziunii, dezechilibrul contractual apare ulterior; din acest motiv

³ Ibidem, p. 66-67;

⁴ acest termen se numește termen de grație.

⁵ se acordă de la caz la caz în considerația persoanei debitorului;

⁶ L. Pop, *op. cit.*, p. 68;

⁷ B. Starck, *Droit civil. Les Obligations*, Librairies Technique, Paris, 1972, p. 565;

s-a afirmat că este vorba de o leziune posterioară încheierii contractului⁸, provocată de circumstanțe imprevizibile cum sunt războiul sau criza economică⁹. Impreviziunea se întâlnește numai în cazul contractelor cu titlu oneros a căror executare se întinde în timp (contracte afectate de un termen suspensiv sau contractele cu executare succesivă); numai în privința acestor acte juridice se poate vorbi despre prevederea efectelor și despre perturbări cauzate acestor efecte de împrejurări ulterioare, neprevăzute și imprevizibile.¹⁰ Nu se poate vorbi de impreviziune în situația în care părțile au inserat în contractul lor clauze de indexare¹¹, care vor face să varieze prețul în funcție de evoluția unui indice ales de ele sau au convenit ca, în anumite situații, să revizuiască contractul lor, amiabil sau recurgând la un judecător. Clauzele de indexare sunt cel mai bun exemplu *de clauze care permit o adaptare automată a contractului*; clauzele de indexare au însă efecte inflaționiste, iar cele contrare ordinii publice economice și monetare sunt interzise.

4. Fundament. În literatura de specialitate au fost formulate mai multe teze referitoare la fundamentarea teoriei impreviziunii. Potrivit uneia dintre tezele formulate, fundamentul impreviziunii trebuie căutat în *voința prezumată a părților*, considerându-se că în contractele sinalagmatiche este subînțeleasă clauza tacită *rebus sic stantibus*, adică se presupune că părțile contractante s-au obligat sub condiția prezumată că situația economică existentă în momentul încheierii contractului se va menține aceeași sau cel puțin aceeași pe toată durata executării lui.¹² În combaterea acestei teze s-a argumentat că *rebus sic stantibus* este neconformă cu realitatea, este contrară naturii economice a contractului, care este un act de previziune¹³; mai mult decât atât nu se poate dovedi că cel ce contractează ar putea admite readaptarea ulterioară a contractului; clauza *rebus sic stantibus* ar putea fi prezumată numai în intenția uneia dintre părți, adică a debitorului și nu se poate susține că o asemenea clauză ar exista și în intenția creditorului.¹⁴

O a doua teză explică impreviziunea pe baza *regulilor buneii-credințe și a echității* care interzic creditorului să se îmbogățească pe cheltuielile debitorului

⁸ A se vedea *Traite elementaire de Droit civil* de M. Planiol, revăzut și completat de G. Ripert și J. Boulanger, vol. II-*Obligations- contrats. Suretes reelles*, Paris, Librairie Generale de Droite et de Jurisprudence, 1952, p. 171.

⁹ B. Starck, *op. cit.*, p. 56.

¹⁰ E. Chelaru, *Forța obligatorie a contractului, Teoria impreviziunii și competența în materie a instanțelor judecătorești*, în *Dreptul* nr. 9/2003.

¹¹ Prin indexare se înțelege corelarea unei valori economice cu o altă valoare economică în vederea menținerii în timp a valorii reale a obligațiilor contractuale.;

¹² L. Pop, *op. cit.*, p. 70.

¹³ G. Ripert, *La regle morale dans les obligations civiles*, ediția a 4- a, Paris, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1994, p. 151.

¹⁴ *Ibidem*, p. 72.

dacă circumstanțele noi au drept consecință ruina celui din urmă.¹⁵ L. Pop combate însă această teză afirmând că buna-credința și echitatea sunt reguli sau principii de interpretare a clauzelor îndoielnice sau de completare a lacunelor contractului, iar judecătorul nu poate recurge la aceste principii în prezența clauzelor exprese, clare și precise.¹⁶

Îmbogățirea fără justă cauză a creditorului poate constitui, în opinia lui P. Voirin, fundamentul impreviziunii; autorul francez consideră că obligarea debitorului la executarea unei prestații care a devenit exagerat de oneroasă ar avea ca efect îmbogățirea fără justă cauză a creditorului¹⁷, dar această îmbogățire a creditorului are cauza în însăși contractul respectiv.

O altă teză justifică acceptarea impreviziunii argumentând că obligarea debitorului de a executa o prestație care ar conduce la ruina acestuia constituie un *abuz de drept* din partea creditorului. Cererea uneia dintre părți pentru executarea contractului valabil încheiat nu poate fi constitutiv de abuz de drept deoarece convențiile au putere de lege între părți.¹⁸

Teza care s-a impus însă în literatura de specialitate este cea care fundamentează impreviziunea pe *utilitatea socială a contractului*; deși contractul este *legea părților*, totuși voința părților contractante nu poate fi izolată de contextul economic și social în care a fost emisă, iar dacă acesta se schimbă, voința nu mai are baza inițială, fiind necesară revizuirea contractului potrivit teoriei impreviziunii. Se consideră ca acest fapt este o necesitate de ordin economic în primul rând deoarece ruina economică a unui participant la circuitul economic nu poate avea decât consecințe negative.¹⁹

¹⁵ E. Naquet, notă la decizia Curții de Casație, camera civilă, 10 martie 1919, citat de J. Ghestin, *Traite de droit civil. Les effets du contrat*, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1994, p. 314.

¹⁶ L. Pop, *op. cit.*, p. 72.

¹⁷ P. Voirin, *Droit civil*, vol. I, ediția a 23-a, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1991, p. 363.

¹⁸ L. Pop, *op. cit.*, p. 71.

¹⁹ G. Anton, *Teoria impreviziunii în dreptul român și în dreptul comparat*, în *Dreptul* nr. 7/2000, p. 30.